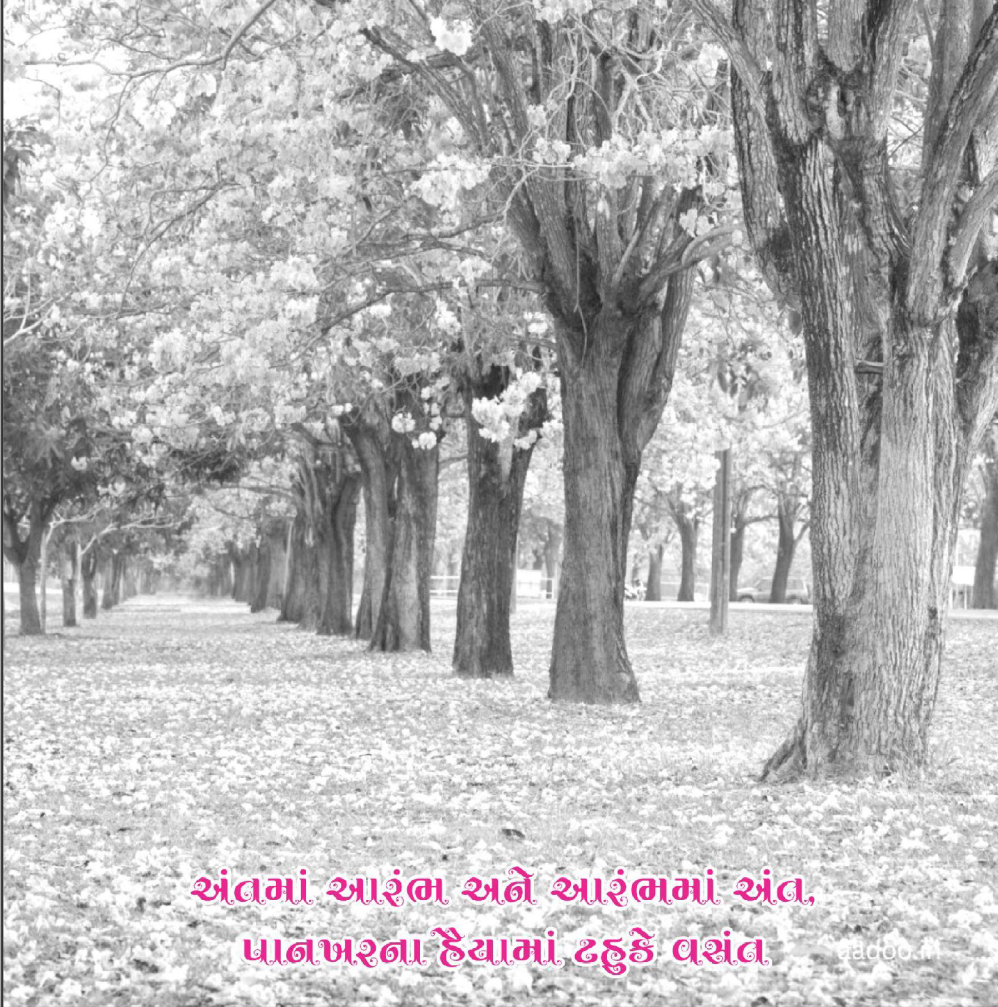

Published on 10th of every month

ગ્રામસ્વરાજ

અંક : ૧૧ • વર્ષ : ૭૭ • ૧૦ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૪
કિંમત : ₹ ૭ • વાર્ષિક લવાજમ : ₹ ૮૦

GRAMSWARAJ GUJ. MONTHLY
RNI No. 1799/57 Permitted to
post at Ahmedabad P.S.O. on
tenth of every month under postal
Regd. No. GAMC 38, 2024-2026
issued by S.S.P. Ahmedabad
valid upto 31-12-2026, Licence
to Post without prepayment
No. PMG/NG/049/2024-2026
valid upto 31-12-2026

અંતમાં આરંભ અને આરંભમાં અંત,
પાનખરના હૈયામાં ટહુકે વસંત.

gagoo.in

અંક-૧૧ ● વર્ષ : ૭૭
૧૦ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૪

તંત્રી : ડૉ. રાજેન્દ્ર સી. ત્રિવેદી

સંપાદક મંડળ

- ઘનશ્યામભાઈ એચ. અમીન
- ભીખાભાઈ ઝ. પટેલ

- વાર્ષિક લવાજમ : રૂ.૮૦
- છૂટક નકલ : રૂ.૭

પત્રવ્યવહારનું અને લવાજમ
મોકલવાનું સરનામું :

ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ
સહયોગ, જ્યોતિ સંઘની પાછળ, રિલીફ રોડ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧.

ટે.નં. ૨૫૩૫૨૨૨૦ (૧૮૩) ગ્રામ : સહયોગ
ફેક્સ નં.: (૦૭૯) ૨૫૩૫૧૩૬૦
Website : www.gujaratscu.com
E-mail : sahakarguj1850@gmail.com

અનુક્રમણિકા

આખી દુનિયા અપૂર્ણાકોથી ભરપૂર છે, કોઈ પૂર્ણાક નથી	
— શ્રી કિશોરસિંહ સોલંકી	૩
સ્માર્ટફોન વપરાશ અતિરેક, યુવાપેઢી માટે ભારે વિનાશક	
— શ્રી નવીન વી. વાછાણી	૫
ભારતીય અર્થતંત્રમાં સહકારી બેન્કોની ભૂમિકા અને પ્રશ્નો	
— શ્રી કાનજી ભાલાળા	૮
જે વિચારશો, તે જ બનશો : સ્વામી વિવેકાનંદ	
— શ્રી સોનલ પરીખ	૧૧
ભારતનો આત્મા ગામડાઓમાં છે ત્યાં બધું રસહિન થયું છે !	
— પ્રો.મહેન્દ્ર એમ. ત્રિવેદી	૧૪
સેટલમેન્ટ યોજનાનો લાભ મેળવી ખેતી બેન્કના	
મુદતવીતી બાકીદારોને દેવામુક્ત થવાની અમૂલ્ય તક	
— શ્રી વી.એમ. ચૌધરી, શ્રી કે.બી.ઉપાધ્યાય	૧૬
જૈન દર્શન શાસ્ત્રમાં યોગ — ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન	
— શ્રી કિરણ ચાંપાનેરી	૨૦
પરહિત કાજે જાનની આહૂતિ આપનાર જાજરમાન જટાયુ	
શ્રી વિનોદ એમ. મકવાણા	૨૩
જળ એ જ જીવન	
— શ્રી ઉમાકાંત જે. જોષી	૨૫
દેશના વર્તમાન વિકાસ દરને ૭ ટકા સુધી લઈ જવા	
શ્રમ બજારની ભાગીદારી વધારવી જરૂરી	૨૯
અલ નીનોથી તાપમાન સરેરાશ કરતાં વધારે થાય	
તેવી શક્યતા	૩૧
અમૃતાવેલી ‘ગળો’	૩૩

ગ્રામ સ્વરાજ

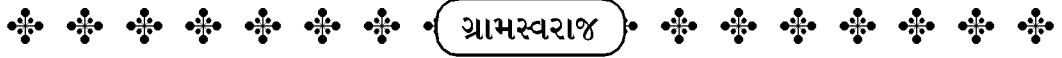
- દર મહિનાની દસમી તારીખે પ્રગટ થાય છે.
- નવું વર્ષ એપ્રિલથી શરૂ થાય છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂ.૮૦ છે.
- છૂટક નકલ રૂ.૭-૦૦ ગમે તે અંકથી ગ્રાહક થઈ શકે છે. લેખમાં પ્રગટ થતાં વિચારો લેખકના છે. પ્રકાશિત થતાં લેખો સાથે તંત્રી કે સંપાદક મંડળ સંમત છે, તેવું માનવું નહીં.
- ગુજરાત રાજ્યની સહકારી મંડળીઓના કાયદા કલમ-૬૯ અનુસાર ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘના શિક્ષણ ફાળામાં નિયમિત ફાળો ભરનાર સહકારી સંસ્થાને વિના લવાજમે ‘ગ્રામસ્વરાજ’ મોકલવામાં આવે છે.
- ‘ગ્રામસ્વરાજ’ માસિક તથા ‘સહકાર’ પાક્ષિકનું સંયુક્ત લવાજમ રૂ.૧૫૦.૦૦ છે.
- રાજ્ય સહકારી સંઘના સભાસદોને “ગ્રામસ્વરાજ” તથા “સહકાર” વિના લવાજમે મોકલવામાં આવે છે.

છે. માણસે મન-વચન અને કર્મથી સારું આચરણ કરવું જોઈએ. આપણે જાણીએ છીએ કે, પાણીનું એક ટીપું એકલું હોય ત્યારે એ ઊણું છે, પણ એ જ ટીપું દરિયામાં ભળે ત્યારે તે પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરે છે. એમ માણસ પણ ઈશ્વર પ્રત્યેની સાચી લગનીથી જોડાઈ જાય તો પૂર્ણતા મેળવી શકે છે. જે માણસ પોતાની ઊણપથી અજાણ છે અને જગતને જાણવાનો પ્રયત્ન કરે છે એના જેવો બીજો મૂર્ખ કોણ હોઈ શકે? માણસે કેવી રીતે જીવવું, કેવી રીતે મરવું (જે આપણા હાથમાં નથી) જીવનની આ એક મહાકલા છે, એની સમજ કેળવવી એ પણ પૂર્ણતા તરફની ગતિ ગણી શકાય. પણ યોગ્ય બાબતોથી, સાચી દિશામાંથી જે પોતાનું મુખ ફેરવી લે છે તે દુઃખી થાય છે. બ્રિટિશ ધર્માચાર્ય થોમસ પર્સીએ કહ્યું છે : ‘દરેક ઊજાસમાં પડછાયો હોય છે અને દરેક મીઠાશમાં ખટાશ.’ આટલી બાબત માણસના મનમાં દૃઢ થાય તો એ પોતાની ખૂબીઓ-ખામીઓને ખાળી શકે છે. મારામાં આ ઊણપ છે, એની સભાનતા જરૂરી છે. જેના વિશે જાણકારી હોય, એના માટે આપણી સમજ હોય તો એ ખોટને આપણે પૂરી શકીએ. શું ખૂટે છે એની વાત આપણા મનમાં હોય તો તે સુધારી શકીએ. તિરાડ ક્યાં પડેલી છે, એ જોઈ શકાતી હોય તો એને ચોક્કસથી રિપેર કરી શકાય છે.

નેપોલિયન બોનાપાર્ટે કહ્યું છે : ‘અધૂરાં કામ અને અધૂરી કામનાઓ એ અધૂરા માણસની નિશાની છે.’ જે કંઈ કરવાનું છે, તે પૂરી નિષ્ઠાથી, સાંગોપાંગ પાર ઉતરવું પડે. અધૂરાં કામ છોડવાથી શું થઈ શકે? કેટલાક લોકો બીજાની પ્રત્યે આંગળી ચીંધતા હોય છે. પોતાની નબળાઈઓને છૂપાવવા

માટે બીજાઓ તરફ જોતા હોય છે. ભગવાન બુદ્ધે કહ્યું છે : ‘બીજાઓની ખામીઓ જોવી જોઈએ નહીં. એમના કર્મ-અકર્મના ચક્કરમાં પડવું જોઈએ નહીં. પોતાની જ ખામીઓ તથા કર્મ-અકર્મનો વિચાર કરવો જોઈએ.’ જે પોતાનો નહીં પણ બીજાનો જ વિચાર કરે છે એ માત્ર કુશંકા જ ખાંડતો હોય છે. સિસરોએ કહ્યું છે : ‘મૂર્ખાઓની વિશિષ્ટતા એ છે કે તેમને બીજા લોકોની ભૂલો દેખાતી હોય છે, પોતાની નહીં.’ જે પોતાની ભૂલોને જોઈ શકે છે, એ જ સારો માર્ગ શોધી શકે છે. ગાંધીજીએ કહ્યું છે : ‘પોતાની અલ્પતાનું દર્શન કરવું તે મહાન થવાની શરૂઆત છે. વિખૂટું પડેલું સમુદ્રબિંદુ પોતાને સમુદ્ર કહે તો સૂકાઈ જાય. પણ પોતાની બિંદુતાનો સ્વીકાર કરે તો સમુદ્ર ભણી પ્રયાણ કરે ને તેમાં લય પામી સમુદ્ર બને.’ પણ તે ક્યારે? જ્યારે પોતાના ઊણપનો અહેસાસ થાય ત્યારે. ઈ.આર.બલ્વર-લિટને કહ્યું છે : ‘બીજા લોકોની અપૂર્ણતા જોઈને જે વ્યક્તિ સ્વયંને જ્ઞાની સમજવા લાગે છે એ ખરેખર તો પોતાની અજ્ઞાનતાથી અજાણ છે.’ તિરુવલ્લુવરે કહ્યું છે : ‘કોઈ કામ અધૂરું ના મૂકો. અધૂરું મૂકી દેવામાં આવેલું કામ દુશ્મન જેવું હોય છે. એ તક મળતાં જ ઓચિંતો હુમલો કરે છે.’ વિલિયમ જેમ્સે કહ્યું છે : ‘અધૂરાં કામોનો અંબાર માણસને થકવી નાખે છે.’ માટે કાર્યોની પૂર્ણતા એ જ આપણો ધ્યેય હોવો જોઈએ.

ગાંધીજીએ કહ્યું છે : ‘મારી અપૂર્ણતાઓનું મને દુઃખદ ભાન છે અને એમાં જ મારું બધું બળ સમાયેલું છે, કારણ કે, પોતાની અપૂર્ણતા અને પોતાની ત્રુટિઓ જાણવી એ આ દુનિયામાં દુર્લભ વસ્તુ છે.’ જે પોતાની ઊણપને જાણે છે એ એમાંથી બહાર નીકળવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

અને હિંસક દૃશ્યો ધરાવતી હોય છે. જેની વિપરીત અસર થતા તેઓ ચિડિયા, ગુસ્સાવાળા તથા હિંસક બની જાય છે. સાથે જ આ ડ્રેગન તેમના તન-મનના આરોગ્ય તથા સંસ્કારોને નષ્ટ કરે છે.

સ્માર્ટફોનના વ્યસને આપણને પરિવાર, સ્નેહીજનો અને મિત્રોથી દૂર કરી દીધા છે. વ્યક્તિ અન્ય સાથે હળવાભળવાના બદલે મોબાઈલમાં જ વ્યસ્ત રહે છે. વાસ્તવિક

સમય અને ઉત્સાહ આપો. એપલ કંપનીના સ્થાપક સ્વ. સ્ટીવ જોબ્સે પણ પોતાના સંતાનોને સ્માર્ટફોન, આઈપેડ અને ટેબ્લેટ જેવા ગેઝેટ્સથી દૂર રાખ્યા હતા. તેઓ સ્પષ્ટપણે માનતા હતા કે સ્માર્ટ ફોન, મોબાઈલ ટેકનોલોજી, ઈન્ટરનેટ સુવિધા બાળકો પરિપક્વ થાય પછી જ ઉપલબ્ધ કરાવવી જોઈએ. નહિતર સ્માર્ટફોન નામનું ડ્રેગન બાળકોને ભરખી જાય છે. આ સમજવાલીઓ માટે એક પ્રકારની ગંભીર ચેતવણી

સ્માર્ટફોનના વ્યસને આપણને પરિવાર, સ્નેહીજનો અને મિત્રોથી દૂર કરી દીધા છે. વ્યક્તિ અન્ય સાથે હળવાભળવાના બદલે મોબાઈલમાં જ વ્યસ્ત રહે છે.

જીવનમાં યુવાવર્ગ વાલી સાથે પણ વાતચીત કરવામાં અણગમો દર્શાવે છે. મોબાઈલ ફોન આવતા લેન્ડલાઈન ફોનના તાર કપાઈ ગયા છે તેમ લોકોના એકબીજા પ્રત્યેના લાગણીના તાર જે હૃદયને હૃદય સાથે જોડતા હતા તે પણ કપાઈ જ ગયા છે. હવે સંબંધોમાં પહેલા જેવા આદર, પ્રેમભાવ, હૂંફ, માનવતા, લાગણી ક્યાંય જોવા મળતા નથી. ખોટું બોલવું સહજ થતું જાય છે. લેન્ડલાઈન ફોનના કારણે યુવાવર્ગ ઉપર એક અંકુશની રેખા રહી શકતી હતી જે હવે મોબાઈલ સુવિધાથી નિરંકુશ બની ગઈ છે. જે ખૂબ નુકસાનકારક સાબિત થઈ રહી છે.

આજના ટેકનોસેવી યુવાવાલીઓએ ચેતવાનું છે. બાળકો કે સગીર પેઢીને તુરંત મોબાઈલ સગવડ ન આપો. તેમને તમારા પ્રેમ, હૂંફ,

ટેકનોલોજી આપણને આધુનિક યુગમાં લઈ ગઈ છે તે ખરું છે પણ તેની વિપરિત અસર આપણા વાસ્તવિક જીવનને ડામાડોળ કરી નાખે ત્યારે સાવધ બની જવું જોઈએ. આધુનિક યુગમાં જન્મેલા બાળકોને ટેકનોલોજીથી વંચિત ન રાખી શકાય. બાળકોને તેનાથી માહિતગાર કરવા જ રહ્યા, પરંતુ તેનો અતિરેક વિનાશ નોતરે તે પહેલાં તેની સીમારેખા નક્કી કરી લેવી જોઈએ. બાળકો, યુવાવર્ગને તે માટે સમજ આપવી જોઈએ. બહેનોએ પણ સોશિયલ મીડિયાથી બનતા મિત્રોથી સાવચેત રહેવું ખૂબ જરૂરી છે. આપણે સૌ નાનામોટા દરેક સ્માર્ટફોનનો મર્યાદિત જરૂરી વપરાશ કરી આભાસી જીવન જીવવાના બદલે વાસ્તવિક શાંતિમય જીવન જીવવાની આદત કેળવીએ, સ્વસ્થ જીવીએ.

ભારતીય અર્થતંત્રમાં સહકારી બેન્કોની ભૂમિકા અને પ્રશ્નો

આર.બી.આઈ.ની ગાર્ડડલાઈનનો ભંગ થાય તો આડેધડ કરવામાં આવતો દંડ એ પણ વ્યવહારુ નથી

‘સહકાર સે સમૃદ્ધિ’ એ માત્ર સૂત્ર નથી. ખરા અર્થમાં સહકારી પ્રવૃત્તિએ ભારતની અર્થવ્યવસ્થામાં પ્રારંભિક પાયાની અને મહત્વની ભૂમિકા ભજવી છે. ૨૦મી સદીના પ્રારંભે ભારતમાં ગરીબ લોકોને વ્યાજના શોષણમાંથી મુક્ત કરવા શરૂ થયેલ સહકારી પ્રવૃત્તિ અનેકવિધ ક્ષેત્રોમાં વિકસી છે અને તેના ફળ પણ ભારતની અર્થવ્યવસ્થાને મળી રહ્યા છે. છેવાડાના માણસ સુધી સહકારી સંસ્થાઓએ સેવા અને જાગૃતિ પહોંચાડી છે. હાલ ભારતની મજબૂત અર્થવ્યવસ્થાના પાયામાં સહકારી સંસ્થાઓનો ફાળો છે. ભારતના જે રાજ્યોમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ વધુ અને મજબૂત હતી તે રાજ્યો મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાત, કર્ણાટક અને મધ્યપ્રદેશ બીજા રાજ્યો કરતાં પ્રમાણમાં વિકાસ અને આર્થિક સધ્ધરતામાં વધુ મજબૂત અને પ્રગતિશીલ છે. ગુજરાતમાં સહકારી

સંસ્થાઓનો પાયો ૧૨૫ વર્ષ જૂનો છે. ગુજરાતમાં ૮૦ હજારથી વધુ અને દેશમાં કુલ આઠ લાખ સહકારી સંસ્થાઓ કાર્યરત છે. દેશમાં શ્વેતકાંતિનું ફળ એટલે ‘અમૂલ’ દુનિયામાં સૌથી મોટી સહકારી ડેરી ગુજરાતની છે. હરિયાણી કાંતિનું નિમિત્ત બનનાર ખાતરના કારખાના કૃભકો તથા ઈફકો એ સહકારી સંસ્થા છે અને તે ગુજરાતમાં છે. આ સામાન્ય બાબત નથી. અનેકવિધ સહકારી સંસ્થાઓ દેશભરમાં કાર્યરત છે. દેશમાં સમતોલ આર્થિક વિકાસ માટે ‘સહકારી સંસ્થાઓનું મોડલ’ શ્રેષ્ઠ છે. એટલે જ, ભારતીય અર્થતંત્રમાં શહેરી સહકારી બેન્કો (UCB)ની કામગીરીને નજરઅંદાજ કરી શકાય તેમ નથી. દોડતા અર્થતંત્ર અને બેન્કિંગ સેક્ટરના પરિવર્તન સાથે કદમ મિલાવી સહકારી બેન્કો અડીખમ ઊભી છે. અનેક પડકારો, પ્રશ્નો અને મૂંઝવણો સાથે દેશમાં શહેરી સહકારી બેન્કો મજબૂતાઈથી બેન્કિંગ સેક્ટરમાં ટકી રહી છે અને પોતાની ભૂમિકા અસરકારક રીતે ભજવી પણ રહી છે.

ભારતમાં શહેરી સહકારી બેન્કોની કુલ સંખ્યા ૧,૫૩૪ રહી છે. જેમાંથી ૫૩ બેન્કો

— કાનજી ભાલાળા

વાઈસ ચેરમેન,

સાઉથ ગુજરાત અર્બન કો-ઓ.બેન્ક એસો.,

સુરત

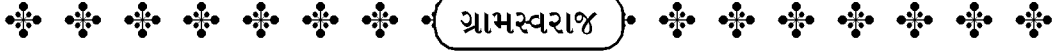
kanjibhai_safe@yahoo.com

શિડ્યૂલ સહકારી બેન્કો છે. સમયની સાથે ચાલી ન શકી તેવી ઘણી બેન્કો બંધ થઈ અથવા અન્ય બેન્કોમાં મર્જર થયું, પરંતુ ઘણા પડકારો પછી ટકેલી બેન્કો અર્થતંત્રમાં પોતાનું યોગદાન આપી રહી છે. દેશમાં કાર્યરત ૧૫૩૪ અર્બન કો-ઓ. બેન્કમાંથી મહારાષ્ટ્રમાં ૩૪૮ અને ગુજરાતમાં હાલ ૨૧૪ સહકારી બેન્કો કાર્યરત છે. જેમાં ૭ શિડ્યૂલ બેન્કો છે. દેશની ટોપ ૧૦ અર્બન કો-ઓપરેટિવ બેન્કોમાં મહારાષ્ટ્રની ૮ અને ગુજરાતની ૨ સહકારી બેન્કો છે જે દર્શાવે છે કે સહકારી બેન્કિંગ સેક્ટરમાં ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર મોખરે છે. દેશની સૌથી મોટી સહકારી બેન્ક સારસ્વત કો-ઓપ. બેન્ક છે. જેનો તારીખ ૩૧-૩-૨૦૨૩ના રોજનો કુલ બિઝનેસ ૭૫,૦૦૦ કરોડથી વધુ છે. જ્યારે દેશમાં બીજા ક્રમે એસ.વી.સી. બેન્ક-મુંબઈ (૩૩,૦૦૦ કરોડ) અને ત્રીજા ક્રમે કોસમોસ બેન્ક (૩૦,૦૦૦ કરોડ) છે. જ્યારે દેશની ટોપ ૧૦ બેન્કોમાં ગુજરાતની કાલુપુર બેન્ક-અમદાવાદ રૂપિયા ૧૬,૦૦૦ કરોડના બિઝનેસ અને મહેસાણા અર્બન કો-ઓપ. બેન્ક-મહેસાણા રૂ. ૧૩,૦૦૦ કરોડનાં બિઝનેસ સાથે અનુક્રમે ૭ અને ૮મું સ્થાન ધરાવે છે. ગુજરાતમાં ૧ રાજ્ય સહકારી બેન્ક અને ૧૮ જિલ્લા સહકારી બેન્કો ગ્રામ્ય ધિરાણ મંડળીઓ મારફત નાના ખેડૂત સુધી ધિરાણ પહોંચાડે છે. ગુજરાતમાં સહકારી માળખું મજબૂત અને સમતોલ છે, પરંતુ સમય જતા સહકારી ભાવના ઘટતી જાય છે તે ચિંતાનો વિષય છે. તેમ

છતાં ખાંડ ઉદ્યોગ, ખાતર, ડેરી અને બેન્કિંગ સેક્ટરમાં સહકારી સંસ્થાઓની ભૂમિકા ટોચ પર છે. રાજ્યની ટોપ ૧૦ બેન્કોમાં સુરતની ૪ બેન્કો, અમદાવાદની ૩ અને રાજકોટની ૧ અને મહેસાણાની ૧ બેન્કનો સમાવેશ થાય છે.

ગુજરાતની ૨૧૪ સહકારી બેન્કો પાસે રૂ. ૧૦,૭૨૫ કરોડની મૂડી છે. તા. ૩૧-૩-૨૦૨૩ના રોજ રૂ. ૭૬,૮૦૨ કરોડની થાપણ અને રૂ. ૪૭,૧૪૪ કરોડનું ધિરાણ છે. આમ ગુજરાતના અર્થતંત્રમાં સહકારી બેન્કોનું મહત્ત્વનું પ્રદાન છે. સુરતમાં કાપડ ઉદ્યોગ અને ખાસ કરીને વિવિંગ અને ડાઈન ઉદ્યોગ ક્ષેત્રે પ્રગતિનું કારણ સહકારી બેન્કોએ આપેલું ધિરાણ છે. સહકારી બેન્કોએ તેમના જરૂરિયાતમંદ સભાસદોને ધિરાણ આપી મોટા બનાવ્યા છે. મોટા થયા પછી સરકારી કે ખાનગી બેન્કો પાસે મોટું ધિરાણ મેળવી મોટા ઉદ્યોગપતિ પણ બન્યા હોય છે. આમ સહકારી બેન્કોએ નીચેના સ્તરને સ્વાવલંબી બનાવવા મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવી છે. ભારતમાં ઈ.સ. ૧૯૦૧માં સહકારી સંસ્થા સ્થાપવા એક સમિતિની રચના કરવામાં આવી હતી. ૧૯૦૪માં જ ભારતમાં વડોદરા ખાતે પ્રથમ અંત્યોદય સહકારી મંડળી બની જે સહકારી બેન્ક પણ બની હતી.

સહકારી બેન્કિંગ સેક્ટરમાં માધવપુરા બેન્કની ઘટના પછી ખૂબ મોટો ફેરફાર થયો છે. રિઝર્વ બેન્કનું સુપરવિઝન કડક થયું છે. બેન્કો પણ ટેકનોલોજીથી સજજ થઈ સારી સેવા

ક્યાંકથી આવી ચડતા સાધુઓ પ્રત્યે ગજબનું પ્રકૃતિને એના ગુરુએ પ્રેમરૂપી અંકુશથી રક્ષી આકર્ષણ, પશુપંખીઓ પાળે, રામાયણ ખૂબ લીધાં. તેઓ નરેનને 'નર નારાયણ' કહેતા. ગમે, હનુમાનજી કેળના બગીચામાં રહેતા એવું ગુરુના અવસાન બાદ નરેન 'વિવેકાનંદ' એક કથાકારે કહ્યું ત્યારે સાત વર્ષનો નરેન નામ ધારણ કરી ભારત ભ્રમણ કર્યું. અભ્યાસ મોડી રાત સુધી કેળના બગીચામાં બેસી રહ્યો અને અનુભવો મેળવ્યા. દેશ અને અને હનુમાન ન આવ્યા એટલે દુઃખી થઈ દેશવાસીઓને ઓળખ્યા, શાસ્ત્રો અને શાસ્ત્રીઓને વિવેકબુદ્ધિની એરણે ચડાવ્યાં.

અલ્લરના દરબારમાં દીવાને મૂર્તિપૂજાનું ખંડન કર્યું ત્યારે વિવેકાનંદે એને મહારાજની છબિ આપી એના પર થૂંકવાનું કહ્યું. દીવાન એમ ન કરી શક્યા, સ્વામીજી કહે, 'સમજાયું ! આ છબિમાં કાગળ અને રંગ સિવાય કશું નથી પણ એમાં આપની મહારાજા પ્રત્યેની શ્રદ્ધાનું આરોપણ થયું છે. આવું જ મૂર્તિપૂજાનું છે. એ પણ એક અગત્યતા છે.'

હશે તેથી નહીં આવ્યા હોય.' ૧૬ની ઉંમરે નરેન કોલેજમાં દાખલ થયો. તેજસ્વી બુદ્ધિપ્રતિભા અને આકર્ષક ચહેરાને લીધે અધ્યાપકોનો પ્રિય બન્યો. સરસ ગાય. અનેક વાદ્યો વગાડી જાણે. બ્રહ્મસમાજમાં ખૂબ રસ છે. ઈશ્વર પ્રાપ્તિની ઝંખના ખૂબ, પણ મૂર્તિપૂજા, જ્ઞાતિવાદ અકળાવે. અનેકેશ્વરવાદ ગળે ન ઉતરે. એક મિત્ર રામકૃષ્ણ પરમહંસ પાસે લઈ ગયો. નરેને પૂછ્યું, 'આપે ઈશ્વરને જોયા છે?' એમણે તરત કહ્યું, 'હા, જોયા છે, પણ ઈશ્વરની દરકાર કોને છે? સૌ સ્ત્રી, પુત્ર અને ધન માટે રડે છે. ઈશ્વર માટે આંસુ વહાવે તો ઈશ્વર જોવા મળે.' પણ નરેન ઓછો નહોતો. બુદ્ધિની કસોટીએ ન ચડે તેને અસત્ય માને અને અસત્યનો વિરોધ કર્યા વિના ન રહે. એના પ્રખર તેજને અને અત્યંત સ્વતંત્ર

એમને ખાતરી થઈ કે જો ભારતનું પુનરુત્થાન કરવું હોય તો વેદ-ઉપનિષદના સત્યોને તમામ વર્ગો સુધી પહોંચાડવા જોઈએ. અલ્લરના દરબારમાં દીવાને મૂર્તિપૂજાનું ખંડન કર્યું ત્યારે વિવેકાનંદે એને મહારાજની છબિ આપી એના પર થૂંકવાનું કહ્યું. દીવાન એમ ન કરી શક્યા, સ્વામીજી કહે, 'સમજાયું ! આ છબિમાં કાગળ અને રંગ સિવાય કશું નથી પણ એમાં આપની મહારાજા પ્રત્યેની શ્રદ્ધાનું આરોપણ થયું છે. આવું જ મૂર્તિપૂજાનું છે. એ પણ એક અગત્યતા છે.'

ભારતભ્રમણ દરમ્યાન સ્વામીજી ગુજરાતમાં પણ આવ્યા હતા. પોરબંદરના એડમિનિસ્ટ્રેટર શંકર પાંડુરંગ પંડિતે કહ્યું, 'આ દેશમાં આપની કદર નહીં થાય, વિદેશ જાઓ અને સનાતન ધર્મનો પ્રચાર કરો.' દરમિયાન એમણે

ભારતનો આત્મા ગામડાઓમાં છે ત્યાં બધું રસહિન થયું છે !

ભારતનું વૈવિધ્ય સમગ્ર વિશ્વને આકર્ષે છે અને ભારત દેશ સર્વ દૃષ્ટિએ ઉમદા છે આ બાબત બધા લોકો સ્વીકારે છે. પરંતુ બદલાતા સમયનાં પ્રવાહમાં આપણો દેશ અસંખ્ય સવાલો અને પીડાઓમાંથી પસાર થઈ વિકાસના માર્ગે આગળ વધી રહ્યો છે. ભારત હવે બદલાઈ રહ્યું છે અને ભૂતકાળની વાતો કે સ્મરણોથી ક્ષણિક આનંદ થાય છે છતાં આધુનિક વૈશ્વિક જીવનશૈલીથી આપણે મુક્ત કે સ્વતંત્ર રહી શકીએ તેવું નથી !! વર્ષો પહેલાના મર્યાદિત વિકલ્પોમાંથી આપણે હવે ડિજિટલ નેશનમાં દાખલ થઈ ચૂક્યા છીએ જ્યાં માહિતીઓ, તેનું હસ્તાંતરણ, રૂપાંતરણ અને ગતિશીલતાનો ભંડાર છે. ઈન્ટરનેટના આગમન પછીથી દુનિયા મુઠ્ઠીમાં આવી ગઈ છે. આપણી સ્થિતિ કંઈક આવી છે -

“મારી આવડી અમથી આંખમાં
હું બેઉને કેમ સમાવું ?
નિંદર કહે હું અંદર આવું,
સપના કહે હું બહાર ના જાઉં.”

— પ્રો.મહેન્દ્ર એમ. ત્રિવેદી
ફેકલ્ટી મેમ્બર
NICM, ગાંધીનગર
મો. ૯૯૨૪૫૪૯૭૪૯

દેશમાં આબાદી ખૂબ વધી રહી છે તેથી વર્તમાન સુવિધાઓ વિસ્તૃત કરવા છતાં તેની કમી લાગ્યા કરે છે. ઉપરાંત સુદૃઢ સંચાલનમાં પુષ્કળ વિઘ્નો પરેશાન કરી રહ્યા છે. ગામડાઓ મુખ્યત્વે હજી કૃષિ તથા કૃષિ સંલગ્ન કાર્યો સાથે સંકળાયેલા જોવા મળે છે. સૂક્ષ્મ નાના મધ્યમ કદના ઉદ્યોગ-ધંધા હજી ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં ઊભા થતા નથી અથવા બધા લોકોની પસંદ મેગા સિટી જ રહ્યા કરે છે. લોકોનું ગામડેથી મોટા શહેરો તરફનું સ્થળાંતર હજી રોકી શક્યા નથી. અલબત્ત હવે ગામડામાં વીજળી, જળ, રોડ રસ્તા બધું જ ઉપલબ્ધ છે છતાં ત્યાં આવક વૃદ્ધિની શક્યતા ઓછી લાગી રહી છે ! ડિજિટલ ઈન્ડિયા, સ્કીલ્ડ ઈન્ડિયા, મેક ઈન ઈન્ડિયાની જે ગતિ વધારી છે તેથી ગામડા હવે શહેરી પરા જેવા અવશ્ય બની ગયા છે છતાં ત્યાં અજંપો વ્યાપક છે. શિક્ષણ તથા આરોગ્યની બાબતે લોકોને શહેરો તરફ જવું જ પડે છે તેથી જ શહેરીકરણમાં અનેક પ્રશ્નો પણ ઊભા થઈ રહ્યા છે.

સૌનો સાથ સૌનો વિકાસ ઝડપથી સાકાર કરવા ભારત સરકારશ્રીની ત્રણસોથી વધુ યોજનાઓનું અમલીકરણ ચાલુ છે જેના કારણે ભારત પ્રતિદિન બદલાઈ રહ્યું છે અને આપણી

યોજના'માં વર્ષ ૨૦૧૮ કે તે પહેલાના તમામ મુદતવીતી બાકીદારોનો યોજનાના લાભાર્થી તરીકે સમાવેશ કરાયેલ છે. જેથી બેન્કની વસૂલાતમાં વધારો થાય અને મહત્તમ લાભાર્થી ખાતેદારો દેવામુક્ત થઈ શકે.

આ સેટલમેન્ટ યોજનાના અમલીકરણને કારણે લાભાર્થી બાકીદારોને બાકી લેણાં ભરપાઈ કરવામાં રાહત મળશે અને તેઓ દેવામુક્ત થઈ શકશે તેમજ નવા ધિરાણોની પાત્રતા ધરાવતા થઈ શકશે. જ્યારે બેન્કને જૂની જામી ગયેલ મુદતવીતી લેણાંની વસૂલાત કરવામાં તથા બેન્કનું એન.પી.એ.ઘટાડવામાં સહાયતા થશે. એટલું જ નહીં બેન્કની વસૂલાત વધતાં બેન્કના કેપિટલ બેઈઝ સુદઢ બનશે અને બેન્કના ધિરાણ પ્રવાહમાં ગતિ મળશે.

બેન્કના મુદતવીતી બાકીદારોને લાભ મળે તે રીતે ખાતેદારો તથા બેન્કના હિતમાં આ યોજના તા.૩૧-૩-૨૦૨૪ સુધી અમલમાં મુકવા નીચે મુજબ રાજ્ય સરકારશ્રી તરફથી મંજૂરી મળેલ છે.

તા.૩૦-૬-૨૦૧૮ કે તે પહેલાના મુદતવીતી/એન.પી.એ. લેણાંઓ વસૂલ કરવા માટેની સેટલમેન્ટ યોજનાની ગાઈડલાઈન્સ

ધી ગુજરાત સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ એગ્રીકલ્ચર એન્ડ રૂરલ ડેવલપમેન્ટ બેન્ક લિ.ના તા.૩૦-૬-૨૦૧૮ કે તે પહેલાના મુદતવીતી/ એન.પી.એ. થયેલ લેણાંને વસૂલ કરવા માટેની સેટલમેન્ટ યોજના નીચે મુજબ છે.

(૧) યોજનાનું કાર્યક્ષેત્ર :

આ યોજના ધી ગુજરાત સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ એગ્રીકલ્ચર એન્ડ રૂરલ ડેવલપમેન્ટ બેન્ક લિ. (ખેતીબેંક)ના મુદતવીતી/એન.પી.એ. થયેલ લેણાંની વસૂલાત માટેની સેટલમેન્ટ યોજના છે.

(૨) યોજનાના લાભાર્થીઓનો પ્રકાર :

(૨.૧) બેન્કના તમામ ખેતીવિષયક, બિનખેતીવિષયક, વ્યક્તિગત, મંડળી તથા સંસ્થાકીય લેણાં કે જે તા.૩૦-૬-૨૦૧૮ કે તે પહેલાના મુદતવીતી/એન.પી.એ. થયેલ હોય તેવા ખાતેદારોનો આ યોજનામાં સમાવેશ થયેલ છે.

(૨.૨) બેન્ક દ્વારા મુદ્દા નં. ૨.૧માં દર્શાવેલ લેણાંઓ વસૂલ કરવા માટેના કોઈ પણ કાયદાકીય કાર્યવાહી થયેલા હુકમનામા કે જપ્તીની કાર્યવાહી થયેલ કે વસૂલાત માટે કોર્ટ કેસ દાખલ કરવામાં આવેલ હોય કે વિવાદીત લેણાંઓનો પણ આ યોજનામાં સમાવેશ થયેલ છે.

(૩) વસૂલ કરવાપાત્ર રકમ નક્કી

કરવાની અને ભરપાઈ કરવાની પદ્ધતિ :

(૩.૧) તા.૩૦-૬-૨૦૧૮ કે તે પહેલાના તમામ બાકીદારો મુદતવીતી તારીખે બાકી રહેલ મુદ્દલ (લોન મુદ્દલ બાકી)ની રકમ ઉપર જે તે મુદતવીતી થયાની તારીખથી વસૂલાતની તારીખ સુધીના સમયનું ૧૨ ટકા સળંગ સાદું વ્યાજ અથવા ધિરાણના વ્યાજનો દર, બે પૈકી જે ઓછું હોય તે વ્યાજ દરે સાદું વ્યાજ ગણી

થતું વ્યાજ તથા બાકી મુદ્દલ ઉપરાંત નિયમોનુસાર અન્ય લાગુ પડતા ચાર્જ્સ ગણતરી કરી કુલ રકમ વસૂલ કરવાપાત્ર રકમ ગણાશે. આમ કરવાથી દંડનીય વ્યાજ તેમજ નિયમોનુસાર વસૂલ કરવાપાત્ર ખડેલ મુદ્દત વ્યાજમાં મોટી રકમની રાહત લાભાર્થી મુદ્દતવીતી લોન ખાતેદારોને મળે છે.

(૩.૨) કુલ વસૂલ કરવાપાત્ર રકમમાંથી મુદ્દતવીતી થયાની તારીખ બાદ બાકી રહેલ અપૂર્ણ મુદ્દતવીતી હપ્તા પેટે અંશતઃ વસૂલ આવેલ વસૂલાતની રકમ પણ છેલ્લે બાદ કર્યા પછી જે રકમ બાકી રહે તે રકમને નક્કી વસૂલ કરવાપાત્ર રકમ ગણવામાં આવે છે.

(૩.૩) કુલ વસૂલ કરવાપાત્ર રકમ એકસાથે અથવા નીચે દર્શાવેલ કોષ્ટક મુજબ હપ્તેથી રકમ ભરીને ખાતુ ચુક્તે કરવા માટે વિકલ્પ મળે છે.

(૩.૪) જો કોઈ બાકીદાર ભરવાપાત્ર રકમ એકસાથે ભરપાઈ કરવામાં અસમર્થ હોય તો આવા બાકીદારની રકમ ભરવાની ક્ષમતા અને માંગણીને ધ્યાને લઈ અને ભરપાઈ કરવાની થતી રકમના કદને ધ્યાને લઈ નીચે દર્શાવેલ કોષ્ટકની વિગતે સમાધાનની તારીખે રકમ વસૂલ લઈ બાકી રહેતી રકમ હપ્તાથી ભરી શકાય છે. આવી બાકી રહેતી રકમ પર દરેક હપ્તા સાથે ૧૨%ના સાદા વ્યાજ દરે વ્યાજ ભરવાનું હોય છે.

(૩.૫) હપ્તાથી મુદ્દતવીતી લોનની રકમ ભરવાનું કોષ્ટક

અ.નં.	સમાધાન મુજબ ભરવાની થતી રકમ	સમાધાન સમયે ભરપાઈ કરવાની રકમના ટકા	રકમ ભરપાઈ કરવાની મુદ્દત
૧	રૂ.૫.૦૦ લાખ સુધી	૨૫%	૯ માસિક ચાર હપ્તા-૨૪ માસ
૨	રૂ.૫.૦૦ લાખથી વધુ અને રૂ.૧૦.૦૦ લાખ સુધી	૨૦%	૯ માસિક પાંચ હપ્તા-૩૦ માસ
૩	રૂ.૧૦.૦૦ લાખથી વધુ	૧૦%	૯ માસિક ૯ હપ્તા-૩૬ માસ.

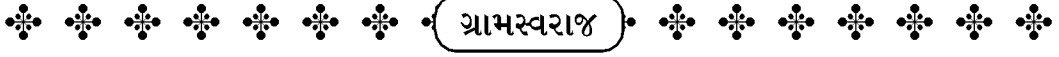
(૩.૬) યોજના મુજબ હપ્તા કરેલ રકમોની વસૂલાત હપ્તાની મુદ્દત પહેલાં વહેલી ચૂકવી શકાશે અને આવી રકમો પર ચુકવણીની તારીખ સુધી જ વ્યાજ વસૂલ કરવામાં આવે છે.

(૩.૭) સેટલમેન્ટ યોજના અન્વયે રજૂ થયેલ ગાઈડલાઈન મુજબ યોજનાનું અર્થઘટન કરવાની

સત્તા બેન્કને છે.

(૪) અરજીઓની ચકાસણી અને મંજૂર કરવા અંગેના નિયમો

(૪.૧) બેન્કની આ યોજનાના લાભાર્થી મુદ્દત વીતેલ બાકીદાર સભ્ય/વારસોએ યોજનાના અમલીકરણના સમયગાળામાં બેન્કની જે

યોગદર્શન

જૈન દર્શન શાસ્ત્રમાં યોગ – ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન

યોગદર્શન લેખમાળામાં આગળના લેખમાં જૈન ધર્મ-દર્શન શાસ્ત્રમાં 'યોગ' અંગેની વાત કરેલી. ધ્યાનની વિચારણા ચાલે છે. ચોવીસમા તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીએ સાડા બાર વર્ષ સ્વાધ્યાય અને ધ્યાન કરેલું. પછી કેવળજ્ઞાની બન્યા હતા. જૈન ધર્મ-દર્શનમાં તો ધ્યાનની ખૂબ જ વિસ્તૃતપણે સમજ આપવામાં આવી છે. શુભ અને અશુભ ધ્યાન. અંતર્ધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન છે. ચાર મુખ્ય પ્રકાર અને તે દરેકના ચાર ચાર પ્રકારોની ઝીણવટભરી સમજનું જૈન આગમ સાહિત્યમાં વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

શુભૈકાલમ્બનં ચિત્તં, ધ્યાનમાહુર્મનીષિણઃ,
સ્થિરપ્રદ્રીપસદ્દશં, સૂક્ષ્માભોગસમન્વિતમ્.

(યોગબિન્દુ, ગાથા ૩૬૨)

અર્થાત્, ઉત્પાદ, વ્યય અને પ્રૌવ્ય આદિના વિષયવાળા, સૂક્ષ્મ ઉપયોગયુક્ત, સ્થિર દીપકની તુલસ્ય, પ્રશસ્ત શુભભાવોના એક

આલંબનવાળા એકાગ્રપણે તન્મય બનેલા મનને વિદ્વાન પુરુષો ધ્યાન કહે છે.

ધ્યાન એટલે મનની એવી અવસ્થા જ્યાં કોઈ વિચાર જ ન હોય ! મનનું કાર્ય વિચારવાનું છે. સમુદ્રમાં ઊઠતાં તરંગોની જેમ મનમાં સતત એક પછી એક વિચારતરંગ આવતા જ રહે છે. જાતભાતના વિચારો આવતા રહે છે. સારાખરાબ, શુભઅશુભ વિચારપ્રવાહ ચાલતો રહે છે. વિચારભાવ પ્રમાણે ધ્યાનના પ્રકારોની સમજ જૈનદર્શનમાં આપી છે. વિચારભાવો પ્રમાણે અંતર્ધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન એવા ચાર મુખ્ય પ્રકારો છે. જેવો ભાવ એવો ભવ...વિચારવમળોથી મન સતત ઘેરાયેલું હોય છે. વિચારવમળોમાંથી મનને ધીરે ધીરે મુક્ત કરી નિર્વિચાર સ્થિતિએ પહોંચવાની પ્રક્રિયા એટલે ધ્યાન...આ પ્રક્રિયા બોલવામાં અને લખવામાં જેટલી સરળ છે એટલી સરળ નથી. પરંતુ સતત નિરંતર શ્રદ્ધાપૂર્વક અભ્યાસ કરવાથી દીર્ઘકાળે ધ્યાનની અવસ્થાએ પહોંચાય છે.

આપણે અંતર્ધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન અંગેની વાત ગત લેખમાં કરી. આવો આ લેખમાં

કિરણ ચાંપાનેરી (યોગ સાધક)

૧૦૪/૧૮૪૨, કૃષ્ણનગર,
સૈજપુર, અમદાવાદ-૪૬
મો.૯૬૬૨૮૩૩૨૬૮

પરહિત કાજે જાનની આહૂતિ આપનાર જાજરમાન જટાયુ

“પરહિત બસે જિન્હ કે મન માહી, તિન્હ કહું જગ દુર્લભ કછુ નાહી” રામચરિત માનસમાં આત્મસમર્પણ, ઋણાનુબંધન કે લેણાદેણીનું જાજરમાન પાત્ર હોય તો તે છે ‘જટાયુ.’ ક્યાં અયોધ્યાના દશરથનંદન રામ ? ક્યાં દંડકારણ્યનો ગીધ જટાયુ ? આ પૂર્વજન્મના કર્મબંધનને કારણે માતા સીતાને બચાવવા પોતાની જાતની આહૂતિ આપી, સદ્ગતિ પામેલ.

પ્રજાપતિ કશ્યપની વિનતા નામની સ્ત્રીથી ગરૂડ તથા અરૂણ નામના બે પુત્રો થયા. અરૂણના બે પુત્રો સંપાતી અને બીજો જટાયુ. બંને મહાપરાક્રમી અને ઊંચી વૃત્તિ ધરાવનારા હતા. સંપાતિ ખૂબ લાંબું જોઈ શકતો હતો, આથી જ માતા સીતાની શોધમાં નીકળેલ ટુકડીને માર્ગ બતાવતા કહે છે : “ત્રિકુટ પર્વત પર લંકા વસેલી છે, ત્યાં સ્વભાવે નીડર રાજા રાવણ રહે છે. ત્યાં અશોક નામના વનમાં સીતાજીને રાખવામાં આવેલ છે.” આમ કહી હનુમાનજીને માર્ગ બતાવે છે. આમ ગીધ હોવા છતાં અન્યના કલ્યાણની ભાવના હતી.

એક વખત બંને ભાઈઓ વચ્ચે ઊડવાની શરત લાગી. બંને સૂર્યમંડલ સુધી ઊડતા ગયા. ત્યાં ખૂબ જ ગરમી હોવાથી સંપાતિએ નાનાભાઈ

જટાયુને સ્નેહવશ પોતાની પાંખોમાં છુપાવી લીધો. અનુજની રક્ષા કરવા જતા સૂર્યના કિરણોથી સંપાતિની પાંખો બળી ગઈ. જટાયુ બચી ગયો. આવો ભ્રાતૃપ્રેમ આપણને કેટલું શીખવી જાય છે ? તે સમયે સંપાતિ સમુદ્રકિનારે રહેવા લાગ્યા અને અનુજ જટાયુએ દંડકારણ્યમાં પંચવટી નજીક વસવાટ કરેલ.

ચૌદ વર્ષના વનવાસ દરમ્યાન રામ, લક્ષ્મણ, જાનકી અગત્ય ઋષિના આશ્રમથી નીકળી પંચવટી તરફ જતા હતા. ત્યારે રસ્તામાં ગીધરાજ જટાયુની ભેટ થઈ. રામે તેને પૂછતા પોતાના વંશનું વર્ણન કરેલ. રાજા દશરથ પોતાના મિત્ર હતા કારણ વર્ષો પહેલાં અયોધ્યામાં દુષ્કાળ પડેલ ત્યારે શનિ સાથે લડતા રથ બની જતા દશરથ રાજાને ઝીલી ઊગાર્યા હતા. આમ મિત્રતાની વાત કરી યાદ કર્યા અને મિત્ર પરિવારની રક્ષણ કરવાની જવાબદારી સ્વીકારેલ.

પંચવટીમાંથી માતા સીતાનું અપહરણ કરી, લંકાપતિ આકાશમાર્ગે જાય છે ત્યારે ‘રામ, લક્ષ્મણ બચાવો’ આ સાંભળી પર્વત પર સૂતેલો જટાયુ જાગી જુએ છે કે રાવણ મિત્રની પુત્રવધૂને લઈ જાય છે. પોતે વૃદ્ધ છે, રાવણ સામે પોતાનું શું ગજુ ? કદાચ મૃત્યુ પણ થઈ શકે ? તે વિચાર ન રાખતા, “મારા જીવતા રાવણ સીતાનું અપહરણ કેમ કરી શકે ?” તેમ વિચારી પોતાની સમગ્ર શક્તિ એકત્રિત કરી આકાશમાં રાવણ

વિનોદ એમ. મકવાણા

નિવૃત્ત રાજ્ય વેરા અધિકારી

રાજકોટ. મો. ૯૪૨૭૨૦૦૦૯૬

જળ એ જ જીવન

પાણી માત્રના પ્રાણ પાણી છે. વિશ્વ આખું જળમય છે. શું નીરોગી કે શું રોગી, કોઈનું પણ જીવન જળ સિવાય શક્ય જ નથી.

‘પાનીય પ્રાણિના પ્રાણા વિશ્વમેવ ચ તન્મયમ ।
ન હિ તોપાદવિના વૃત્તિ સ્વસ્થ્યસ્ય
વ્યાધિતસ્યથ ॥’

(અષ્ટાંગસંગ્રહ)

આકાશમાંથી પડતું પાણી ખૂબ જ શુદ્ધ હોય છે. એનો રસ (સ્વાદ) હોતો નથી. જ્યારે તે ભૂમિ ઉપર પડે છે તો ભૂમિના તે ભૂમિના ગુણો તથા રસવાળું બને છે.

આકાશમાંથી પડેલ જળને (અન્તરિક્ષજળને) આયુર્વેદે અમૃત જેવું કહ્યું છે. આવું પાણી જીવન માટે આયુષ્ય માટે હિતાવહ હોઈ તે ‘જીવન’ તરીકે ઓળખાય છે. તુષ્ટિ આપવાનો આ પાણીમાં પરમ ગુણ હોય છે. આવું જ પાણી પીવામાં વાપરવું જોઈએ.

વરસાદનાં પાણીની મહાનતા

સૂર્યના પ્રખર તાપથી સમુદ્રનું પાણી ગરમ થાય છે અને વરાળ રૂપે તે ઊંચે ચડે છે. એના વાદળા બંધાય છે અને પછી તે જ પાણી પૃથ્વી ઉપર પડે છે. જે શ્રેષ્ઠ સંગ્રહલાયક છે. નાસ્તિ

મેઘસમ તાંય મેઘના જેવું બીજું કોઈ જળ નથી. આથી મહર્ષિ ચરકે પણ બીજા જળોમાં અંતરીક્ષજળ (આકાશમાંથી પડેલું જળ) શ્રેષ્ઠ પથ્યકર બતાવ્યું છે. રામાયણમાં પણ આ વાત કાવ્યની ભાષામાં નીચે મુજબ દર્શાવી છે.

‘સૂર્યના કિરણોથી સમુદ્રનું જળ પીને આકાશ રૂપી સ્ત્રી નવ માસ સુધી એ પાણીને ધારણ કરી રાખી પછી રસાયણ જેવા અમૃત જેવા જળ (ગર્ભ)ને જન્મ આપે છે જે ચોમાસામાં તે છોડે છે. આ અંતરીક્ષજળ અમૃત જેવું જીવનપ્રદ હોવાથી તેને રસાયણ પણ કહે છે.’

નવમાસ ધૃતં દ્યો પ્રસૂતરસાયનમ્ ।

વર્ષા ઋતુમાં પડેલા વરસાદના જળનાં આ ગુણો છે. માવઠા કે કમોસમી વરસાદનાં નહીં.

આસો મહિનાનાં છેલ્લા વરસાદનું પાણી ઝીલી લઈને તે પીવામાં લેવું જોઈએ. કારણ કે ત્યારે આકાશ જળથી ધોવાઈને ખૂબ જ નિર્મળ બનેલું હોય છે. શરદઋતુમાં ભાદરવામાં આસોમાં આ પ્રમાણે લીધેલું પાણી જ પીવામાં લેવું જોઈએ. (ચરક)

પાણીના નામો : ભાલ પ્રકાશે પૂર્વખંડમાં વારિવર્ગનાં બારમા અધ્યાયમાં પાણીના નામો, ગુણો, પીવાની વિધિ, દોષ વગેરેનું વર્ણન કરેલ છે.

ઉમાકાંત જે. જોષી

નામો : સંસ્કૃતમાં પાણીના કુલ ૨૦ નામો આપેલા છે જેમાં મુખ્ય નામો. (૧) પાનીય - બધા પ્રાણીઓ જેને પીવે છે તે (૨) સલિલ - જે કાયમ માટે નીચે તરફ ઢળે છે તે. (૩) નીર : નીચતેડત્ર કૃત્રાપિ ઇતિ નીર જે તૃપ્તિકારક છે. (૪) જળ - જે તરસને મટાડે છે તેથી જળ કે પાણી. (૫) અંબુ : જે કોઈ સાથે અથડાતા અવાજ કરે છે તે અંબુ. (૬) વારિ : જે તરસને, મૂર્છાને, થાકને દૂર કરે છે તેથી વારિ. (૭) ઉદક : જે બધા પદાર્થોને ભીના કરે છે તેથી ઉદક (૮) જીવન : જેના વડે બધા પ્રાણીઓ જીવે છે તેથી જીવન. (૯) અમૃત : પ્રાણ એ જળમય છે તેથી તે પ્રાણ માટે અમૃત છે. (૧૦) અંભસ : જે બધે વ્યાપે છે અથવા જેના વડે બધું વ્યાપ્ત થાય છે.

કરા : દિવ્ય વાયુના અને દિવ્ય અનિનાં સંયોગથી પથરાનાં ટુકડા જેવા થયેલાં જે અમૃતતુલ્ય જળ આકાશમાંથી પડે છે તે કરકાભાવ - કરા કહેવાય છે. કરાનું જળ રૂક્ષ, સ્વચ્છ, ભારે, સ્થિર, બહુ જ ઠાઢું અને ઘાટુ હોઈ પિત્તને હરનાર અને કફ તથા વાયુને કરનાર છે. (ભાવપ્રકાશ પૂર્વખંડ)

શરીરમાં માત્રા અને કાર્ય :

શરીરમાં તેના વજનથી બે તૃતિયાંશ ભાગ જેટલું જળ હોય છે. અર્થાત્ ૭૦ કિ.ગ્રા. વજનનાં મનુષ્યનાં શરીરમાં આશરે ૪૫ લિટર જેટલું જલ હોય છે. લોહી, માંસપેશીઓ તથા

મસ્તિષ્કનાં ટીસ્યુમાં પ્રાયઃ ૮૦% પાણી હોય છે તેમજ શરીરની શુષ્ક અને કઠીન ધાતુ, હાડકાઓમાં પ્રાયઃ ૧૦% પાણી હોય છે. શરીરમાં પાણી લોહી, રસ, ધાતુને ભીની રાખે છે. ગર્ભિણી સ્ત્રીઓમાં બાળકનું રક્ષણ કરે છે. શરીરમાંથી મળો કાઢવામાં સહાયક બને છે. પાયિત અને શોષિત આહારનો સંચાર કરાવે છે. પાયક રસોની ઉત્પત્તિમાં સહાયક બને છે. આહારનાં પદાર્થોના સ્વાદનું જ્ઞાન કરાવે છે. શરીરનાં સ્નાયુઓ, ટીસ્યુ ધાતુઓને પોષકતત્ત્વો પહોંચાડે છે. શરીરની કોશિકાઓ સેલ્સની ક્રિયા શક્તિ પ્રદાન કરે છે. શરીરની જલિય ધાતુની પૂર્તિ કર્યાં કરે છે અને શરીરની ઉષ્મા (ગરમી)નું શરીરમાં યોગ્ય વિકિરણ કરીને તાપમાનનું નિયંત્રણ કરે છે.

પાણીનાં આ મહત્ત્વનાં કાર્યો દ્વારા જીવનધારણ અને પ્રાણ રક્ષા કરે છે અને અમૃતની પેઠે જીવન આપનાર કહેલ છે. પાનીયં શ્રમનાશનં પીયૂષ પય જીવનમ્ (ભાવપ્રકાશ).

જલપાન : જળને શુદ્ધ કરીને વસ્ત્રગાળીથી સોનુ, ચાંદી, તાંબુ, કાંસુ, મણિ, માટીનાં પાત્રમાં રાખીને પુષ્પોથી સુવાસિત કરીને જલપાન કરવું જોઈએ. નાગકેસર, ચંપો, કમળ, ગુલાબ વગેરે પુષ્પોથી વાસિત કરણ કરવાથી જળની દુર્ગંધી નાશ પામે છે અને તે પાણી પીવા યોગ્ય બને છે. (સુશ્રુત સૂત્ર ૪૫)

જળમાં રસાયણો : WHOએ જળમાં રહેલ

રાસાયણિક પદાર્થો કહેલા છે, જેમાં ક્લોરાઈડ, સલ્ફેટ, કેલ્શિયમ, તામ્ર, લોહ, સેલેનિયમ, ફેનોલિક પદાર્થનું સંયોજન છે. જળનું DH 7.0થી 8.5 વચ્ચે રહેવું જોઈએ. તે દરેક તેની માત્રામાં હોવા જોઈએ તે જરૂરી છે.

પાણી પીવાની વિધિ : (૧) વધુ પાણી પીવાથી અન્નનું પાચન બરાબર થતું નથી. પાણી ન પીવાથી પણ પાણી વિના અન્ન પચતું નથી. આથી મનુષ્યોએ જઠરાગ્નિના વર્ધન માટે રક્ષણ માટે થોડું થોડું પાણી વારંવાર પીવું જોઈએ. અજીર્ણે ભેષજં વારિ, જીર્ણ વારિ બાલપ્રદમ્ । ભોજને ચ અમૃતવારિ ભોજનાનો વિષપ્રચલ ॥

(ચાણક્ય)

(૨) અજીર્ણમાં પાણીનું સેવન ઔષધનું કામ કરે છે. ભોજન પચી ગયા પછી (ખાધા પછી બે-ત્રણ કલાકે) પાણી પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવે છે. ભોજન કરતા કરતા (ઘૂંટડો ઘૂંટડો) પાણી પીવાથી તે અમૃત જેવું કામ કરે છે. જ્યારે ભોજન કર્યા પછી તરત વધુ પાણી પીવાથી તે વિષ (ઝેર) જેવું અહિતકારી બને છે.

(૩) આયુર્વેદ અષ્ટાંગ હૃદયમાં સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે ખાધા પહેલાં ભોજનની શરૂઆતમાં પાણી પીવાથી ભૂખ મરી જાય છે અને શરીર દુબળું થાય છે. ભોજનની અંતે વધુ પાણી પીવાથી શરીર જાડુ (સ્થૂલ) થાય છે. ભોજનની વચ્ચે વચ્ચે પાણી પીવાથી શરીર સમ રહે છે અને અન્નનું પાચન સારી રીતે થઈ ધાતુ સમતા

સાધે છે.

(૪) ચરક સંહિતામાં હંસોદક પાણીની એક કલ્પના છે. તળાવ, નદી, કૂવાનાં પાણી ઉપર પડે અને રાત્રે ચંદ્રના કિરણો પડે. આવું પાણી ‘હંસોદક’ તરીકે ઓળખાય છે. જે હંસ જેવું સ્વચ્છ પાણી તે પાણી પણ અંતરીક્ષ જેવું જ ગણાય.

(૫) વરસાદનું પાણી મોટા ભાગે દરિયામાં વહી જાય છે. બાકી થોડુંક ભૂમિમાં પ્રવેશે છે અને તે પાણી કૂવા, નદી, ઝરણા વાટે બહાર આવે છે. આ ભૂમિગત જળ પણ પીવા માટે સારું.

(૬) હિમાલયમાંથી નીકળતી નદીઓ જેવી જે નદીઓ બારેમાસ વહેનારી છે. જે પથ્થરો સાથે અથડાઈ જોરથી વહેતી હોય છે તેના પાણી પીવામાં ઘણા સારા હોય છે.

(૭) મોટા શહેરોમાં નળ વાટે પીવા વાપરવા પાણી મળે છે એમાં ક્લોરિન નાખીને જંતુઘ્ન બનાવવામાં આવે છે. એને લીધે દૂષિત જળથી થતા રોગો કોલેરા જેવા ઓછા થાય છે. નાના-મોટા શહેરોમાં નદીના પાણી પીવાના બંધ થયા છે. ગામડે ગામડે વારિગૃહો-ટાંકી અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે. આ શુભચિહ્ન છે. ઘણાં નાના ગામડાઓમાં હજુ આનો અભાવ છે.

(૮) શરદી, કફ, ચરબીવાળા રોગી, દમના રોગી, વાના રોગીઓએ ઠંડું પાણી પીવું ન જોઈએ. સહેજ ગરમ કરેલું પાણી પીવું હિતકારી

છે. ફિઝના ઠંડા પાણીથી તૃષા શમતી નથી. આથી ગોળામાં રાખેલું પાણી પીવું આરોગ્ય માટે લાભદાયી છે.

(૯) શરદી પ્રતિશિયાય શ્વાસવાળા દરદીઓને સહેજ સૂંઠ નાખી ઉકાળેલું પાણી પીવું જોઈએ.

(૧૦) પાણીનો બુદ્ધિપૂર્વક અને માત્રામાં ઉપયોગ કરવાથી તે અમૃત છે. તેમજ દુષિત પાણી ઝેર પણ છે. જ્યાં ત્યાં ગમે તેવું પાણી પીવું ન જોઈએ. વોટરકુલર પણ બરાબર રોજ સાફ કરવા જોઈએ. પાણી સંગ્રહના ટાંકા, ગોળા વગેરે પણ રોજ સાફ રાખવા જોઈએ.

(૧૧) વસંતઋતુ, વર્ષાઋતુ અને રાત્રીના સમયે બને ત્યાં સુધી ઓછું પાણી પીવું.

(૧૨) તરસનો વેગ રોકવો પણ ન જોઈએ. કારણ કે જળ એ આપણું જીવન છે.

(૧૩) કબજિયાત, હરસ, ભગંદર, પથરી, કિડનીના રોગોમાં દર દોઢ બે કલાકે લગભગ ૫૦૦ મિ. પાણી થોડા થોડા સમયે પીવું જોઈએ.

(૧૪) જળોદર, અરૂચિ, સોજા, ક્ષય, કોઢ, સંગ્રહણી, મંદાગ્નિ વગેરેમાં બને તેટલું ઓછું પાણી પીવું.

(૧૫) સહેજ ગરમ કરેલું પાણી પીવામાં આવે તો તે કલાક-દોઢ કલાકમાં પચી જાય છે. ઠંડું કે ફીઝનું પાણી ત્રણ કલાકે પચે છે. કાયું પાણી છ કલાકે પચે છે. બરફ નાખીને પીધેલું પાણી પચવામાં ભારે છે અને તે મંદાગ્નિ કરે છે.

(૧૬) પાણી મૃદુ (Soft) પચવામાં હલકું

અને કઠોર જળ તેવા પ્રકારો છે. જળ પચવામાં ભારે હોય છે. પાણી ઉકાળવાથી તે પચવામાં હલકું બને છે. જેનું કાઠિન્યપણું દૂર થાય છે. ગરમ કરવાથી H₂O (Co₂) તૂટીને કાર્બોનેટ ઓક્સાઈડ (Co₂) વગેરે દૂર થાય છે. જેથી તેની કાઠિન્યતા દૂર થાય છે.

પાણીના જન્યવિકારો : દૂષિત જળ પીવાથી અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે જે સંક્રામી રોગો (infective) ગણાય છે. જેમાં બેક્ટેરીયા, વાઈરસ, કૃમિજન્ય પ્રોટોઝ, આજન્મય લેપ્ટોસ્વાઈરાજન્ય વિકારો ગણાય છે. જેવા કે અતિસાર (ઝાડા), મરડો, કોલેરા, ટાઈફોઈડ, પેરાટાઈફોઈડ, લિવરનો સોજો, કમળો, કરમિયા, એમિબીયાસિસ, લેપ્ટોસ્પાઈરોસિસ, પાણીમાં કલોરાઈડની માત્રા વધતા દાંત અને હાડકાઓની વિકૃતિઓ ઉત્પન્ન થાય છે.

પાણી શુદ્ધ કરવાની રીતો : ખૂબ ઉકાળવાથી, સૂર્યતાપમાં રાખવાથી, શુદ્ધ વસ્ત્રથી ગાળવાથી, ફિલ્ટર પ્લાન્ટથી, આયુર્વેદમાં મહર્ષિ સુશ્રુત માર્જન અને પ્રસાદન પ્રકારની વિધિ બતાવી છે. જે હાલમાં ભૌતિક યાંત્રિક માર્જનવિધિમાં સમાવેશ કરી શકાય છે.

ઋતુભેદથી પાણીનાં ગુણો : વર્ષાઋતુમાં વરસાદનું જળ ભારે, અભિપ્યંદી અને મધુર હોય છે. શરદઋતુમાં વર્ષે છે તે જળ પ્રાયઃ પાતળું, હલકું અને સુકુમાર ભોજન કરનારું

(અનુ. પાના નં. ૨૨ પર)

ગયા છીએ. અમે કોવિડનો સફળતાપૂર્વક સામનો કર્યો છે. અમારી મોનેટરી પોલિસીએ વધતી કિંમતોને અટકાવી છે. યુવા પેઢીમાં વધતી બેરોજગારીની સમસ્યાનો સામનો કરવા માટે સ્વરોજગાર અથવા સ્ટાર્ટઅપ ઈન્ડસ્ટ્રીઝની ભાવના વિકસાવવામાં આવી છે. યુવાનોને સંદેશ એ છે કે તેઓએ નોકરી શોધનાર નહીં પણ નોકરી આપનાર બનવું જોઈએ. આ માટે તેમને આર્ટિફિશિયલ ઈન્ટેલિજન્સ અને ઈન્ટરનેટ પાવરની મદદથી વિકસિત દેશો સાથે સ્પર્ધામાં મૂકવા જોઈએ અને તે માટેના પ્રયાસો સતત ચાલી રહ્યાં છે. વિશ્વના અન્ય દેશોની સરખામણીએ ભારત આગળ વધ્યું અને કોરોના સામે લડ્યું. આજે તેમના દ્વારા શોધાયેલી રસીઓ

વિશ્વના નાના-મોટા દેશોમાં નિકાસ કરવામાં આવી રહી છે. નવી શિક્ષણનીતિ આવી ગઈ છે. જેટલી વધુ રોજગારી યોગ્ય હશે, તેટલા જ તેમના દેશમાંથી અન્ય દેશોમાં યુવાનોનું સ્થળાંતર અટકશે. પરંતુ આ આશાભર્યા વાતાવરણમાં આર.બી.આઈ. ના ભૂતપૂર્વ ગવર્નર રઘુરામ રાજને આ માર્ગમાં ઊભા રહી શકે તેવા અવરોધો અને નબળાઈઓને ધ્યાનમાં લેવા વિનંતી કરી છે. તેમનું કહેવું છે કે જો દેશનો વિકાસ દર વાર્ષિક સરેરાશ ૬ ટકા જ રહેશે તો દેશ ૨૦૪૭ સુધીમાં વિકસિત અર્થવ્યવસ્થા નહીં પરંતુ મધ્યમ આવક ધરાવતો દેશ બની રહેશે, કારણ કે ભારતની કરવેરા નીતિ આ પ્રકારની છે અને ભારતમાં ખાનગી ક્ષેત્રો આનાથી વધુ છે.

મોટામાં મોટું દાન

રશિયાના મહાન લેખક તુર્ગનેવના દિલમાં અનાથ અને ગરીબજનો પ્રત્યે ખૂબ અનુકંપા અને દયાની લાગણી. કોઈના આંસુ તેઓ જોઈ શકે નહિ. ઘણીવાર તો કોઈ ગરીબ એમને મળે અને કશુંક આપવાની યાચના કરે તો તેઓ પોતાના ખિસ્સામાં જેટલા પૈસા હોય તે બધા ગરીબને આપી દે. એક દિવસ તુર્ગનેવને એક રસ્તા પર એક ગરીબ માણસ મળી ગયો અને ગરીબે લાચારીથી પોતાનો હાથ તુર્ગનેવ તરફ લાંબો કર્યો અને કહ્યું : ‘સાહેબ, કંઈક આપો !’ તુર્ગનેવે પોતાના ખિસ્સામાં હાથ નાખ્યા, પણ એક પણ પૈસો નહોતો. ખિસ્સામાં પૈસા નહોતા, ઘડિયાળ નહોતી, રૂમાલ નહોતો, કશું જ નહોતું. પછી તે ગરીબને શું આપે ? પેલો ગરીબ માણસ તો લાંબો હાથ કરીને પ્રતીક્ષા કરી રહ્યો હતો કે આ દાની પુરુષ મારા હાથમાં કશુંક ક્યારે મૂકે ? તુર્ગનેવને ભારે પરેશાની અને મુંઝવણ થઈ આવી. ગરીબને આપવા માટે પોતાની પાસે કશું હતું નહિ એ વાતથી તેમને ખૂબ જ દુઃખ થઈ રહ્યું હતું. છેવટે લાચાર થઈ તેમણે ગરીબ માણસનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને કહ્યું, ‘મને માફ કર. આજે મારા બધાં ખિસ્સાં ખાલી નીકળ્યાં. તને આપવા મારી પાસે કશું જ નથી.’ ગરીબ માણસ બોલ્યો, ‘તો શું થયું સાહેબ ! તમે સહાનુભૂતિ અને લાગણીથી મારો હાથ તમારા હાથમાં લીધો એ શું મારા માટે કંઈ ઓછું છે ? તમારી સહાનુભૂતિ મારા માટે મને મળેલું એક મોટામાં મોટું દાન છે. આવી સહાનુભૂતિ પણ તમારા જેવા કોઈ વિરલ મહાનુભાવ પાસેથી જ મળી શકે છે.’

(નીલેશ મહેતા)

અલ નીનોથી તાપમાન સરેરાશ કરતાં વધારે થાય તેવી શક્યતા

૨૦૨૪ના શરૂ થયેલા નવા વર્ષના પ્રારંભમાં માર્ચ અને મે મહિના વચ્ચે દુનિયા પર 'સુપર અલ નીનો'ની અસર વર્તાય તેવી શક્યતા દર્શાવાઈ રહી છે. અમેરિકાની નેશનલ ઓશનિક એન્ડ એટમોસ્ફેરિક એડમિનિસ્ટ્રેશનએ કેટલાક દિવસો અગાઉ આ વિશે ભવિષ્યવાણી કરી છે. આ અહેવાલમાં આપણે સમજીશું કે સુપર અલ નીનો શું છે અને એ ભારતમાં વરસાદ પર કેવી રીતે અસર કરી શકે છે? અને જો તેમ થાય તો ભારતે એવી ગંભીર સ્થિતિને પહોંચી વળવાની તૈયારીઓ રાખવી જરૂરી છે. જો કે સરકારને તેની જાણ હશે જ અને ખેતીવાડી વિભાગ સહિત અન્ય સંબંધિત મંત્રાલયો દ્વારા તેના પર નજર રાખવામાં આવી રહી હશે જ. અને તેના ઉપાયો વિશે પણ વિચારાયું હશે.

માર્ચથી મે મહિના સુધીનો સમય ભારતમાં ગરમીની ઋતુ હોય છે. આ સમયે અલ નીનો સૌથી તીવ્ર સ્થિતિમાં પહોંચવાની શક્યતા છે. એનઓએ દ્વારા અપાયેલા પૂર્વાનુમાન અનુસાર સુપર અલ નીનોની અસર માર્ચથી મે-૨૦૨૪ દરમિયાન જોવા મળે તેવી શક્યતા છે. ગંભીર

અલ નીનોની સ્થિતિની સંભાવના ૭૦થી ૭૫ ટકા વચ્ચે છે.

આ સમય દરમિયાન ભૂમધ્યરેખાના સમુદ્ર વિસ્તારનું તાપમાન આશરે દોઢ ડિગ્રી સેલ્સિયસ વધારે વધવાની સંભાવના છે. ત્યાં સુધી કે વૈશ્વિક તાપમાનમાં ૨ ટકાના વધારાની શક્યતા પણ ૩૦ ટકા છે.

દુનિયાના કેટલાય દેશોએ ૧૯૭૨-૭૩, ૧૯૮૨-૮૩, ૧૯૯૭-૯૮ અને ૨૦૧૫-૧૬માં આવી સ્થિતિને કારણે મહત્તમ તાપમાન, દુષ્કાળ અને પૂરની આફતોનો સામનો કરેલો છે અને હવે ૨૦૨૪માં પણ આવી જ આગાહી કરવામાં આવી છે. સુપર અલ નીનોને સમજતાં પહેલાં અલ નીનો શું છે તે સમજીએ. અલ નીનો વાયુમંડળની એક સ્થિતિ છે જે પ્રશાંત મહાસાગરમાં પેદા થાય છે. જ્યારે પ્રશાંત મહાસાગરના પાણીનું તાપમાન સામાન્ય કરતાં વધી જાય તો એ સ્થિતિને અલ નીનો કહેવાય છે.

પ્રશાંત મહાસાગરમાં પાણીનું તાપમાન સામાન્ય રીતે ૨૬થી ૨૭ ડિગ્રી સેલ્સિયસ વચ્ચે હોય છે. વાયુમંડળની સ્થિતિને કારણે પ્રશાંત

મહાસાગરના પાણીનું તાપમાન ૩૨થી ૩૪ ડિગ્રી સુધી જઈ શકે છે. તેને સુપર અલ નીનો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. પ્રશાંત મહાસાગર દુનિયાનો સૌથી મોટો સમુદ્ર છે એટલે ત્યાંની હવાઓની તાકાત, દિશા અને તાપમાન જેવી વસ્તુઓ આખી દુનિયાના જળવાયુ પર અસર પાડી શકે છે.

ભારતમાં જ્યારે પણ દુષ્કાળ પડે છે ત્યારે મોટાભાગે એ સ્થિતિ સામે આવી છે કે વાતાવરણમાં અલ નીનો સક્રિય હોય છે. નોંધનીય છે કે આ વર્ષે મહારાષ્ટ્રમાં દુષ્કાળ છે અને વાતાવરણમાં અલ નીનો સક્રિય છે. મીડિયા અહેવાલ પ્રમાણે ભારતના વાતાવરણ અને અલ નીનો વચ્ચે સંબંધ છે. ૧૮૭૧ પછી ભારતમાં જેટલાં પણ દુષ્કાળ પડ્યાં તેમાંથી છ અલ નીનો દુષ્કાળ રહ્યાં છે. તેમાં ૨૦૦૨ અને ૨૦૦૮નાં દુષ્કાળ પણ સામેલ છે. રસપ્રદ વાત એ છે કે અલ નીનોનાં બધાં જ વર્ષોમાં ભારતમાં દુષ્કાળ નથી પડ્યો. જેમ કે ૧૯૯૭-૯૮માં અલ નીનો ખૂબ સક્રિય હોવા છતાં ભારતમાં દુષ્કાળ નહોતો પડ્યો. સુપર અલ નીનોને કારણે ઉત્તર અમેરિકાના દેશોમાં સરેરાશ કરતાં વધારે તાપમાનવાળા દુષ્કાળની સ્થિતિ સર્જવાની સંભાવના છે.

તો શું તેની અસર ભારતના ચોમાસા પર પણ જોવા મળશે? આ અંગે વરિષ્ઠ કૃષિ હવામાન વૈજ્ઞાનિક ડૉ.રામચંદ્ર સાબલે કહે છે,

“ભવિષ્યમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડવાનો જે ડર ફેલાવાઈ રહ્યો છે તે યોગ્ય નથી, કારણ કે દુષ્કાળ માટે માત્ર અલ નીનો જ એક જવાબદાર પરિબળ નથી. અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ પરિબળ જળવાયુ પરિવર્તન પણ છે.”

તેઓ જળવાયુ પરિવર્તનનો અર્થ સમજાવતાં કહે છે, “હવામાં કાર્બન ડાયોક્સાઈડ અને મિથેન, નાઈટ્રસ ઓક્સાઈડ જેવા વાયુઓના પ્રમાણમાં વધારો. આનાથી પૃથ્વીના વાયુમંડળનું તાપમાન દોઢ ડિગ્રી વધી ગયું છે.”

“વૈશ્વિક તાપમાનમાં વૃદ્ધિને કારણે ત્યાં હવાનું દબાણ ઓછું થઈ જાય છે. પછી અહીંની હવા ત્યાં જતી રહે છે જ્યાં ઓછા દબાણવાળું ક્ષેત્ર હોય છે. વરસાદ પણ ભારે થાય છે અને દુષ્કાળ પણ પડે છે. આ સ્થિતિ જળવાયુ પરિવર્તનને કારણે છે.”

વરિષ્ઠ હવામાન વૈજ્ઞાનિક માણિકરાવ ખુલે કહે છે, અલ નીનો વિશે અગાઉ કહેવાયું હતું કે તે માર્ચ મહિના સુધી રહેશે. હવે કહેવાઈ રહ્યું છે કે તે જૂન મહિના સુધી રહેશે. આપણા દેશમાં માર્ચ, એપ્રિલ અને મે મહિનામાં ગરમી રહે છે. જો અલ નીનોની સ્થિતિ રહે તો તાપમાન સરેરાશ કરતાં વધારે વધે તેવી શક્યતા છે. જૂન મહિનામાં આપણે ત્યાં ચોમાસાનું આગમન જો આ ત્રણ મહિનાઓમાં પડેલી ગરમી પર આધાર રાખે છે તો તેનું એક પાસું અલ નીનો હોઈ શકે છે.

‘સહકાર’ પાક્ષિક અને ‘ગ્રામસ્વરાજ’ માસિકના જાહેરાતના દર

તા. ૧-૧૦-૨૦૧૬ થી

સહકાર પાક્ષિક	એકવાર	ત્રિમાસિક	છ માસિક	વાર્ષિક
૧. આખું પાન	૫,૦૦૦/-	૨૫,૦૦૦/-	૪૫,૦૦૦/-	૮૦,૦૦૦/-
૨. અડધું પાન	૩,૫૦૦/-	૧૬,૦૦૦/-	૩૦,૦૦૦/-	૫૦,૦૦૦/-
૩. પા પાન	૨,૫૦૦/-	૧૦,૦૦૦/-	૧૫,૦૦૦/-	૨૫,૦૦૦/-
૪. શુભેચ્છા	૧,૫૦૦/-	૮,૦૦૦/-	૧૨,૦૦૦/-	૨૦,૦૦૦/-

સહકાર પાક્ષિકમાં જાહેરાતના છુટક ભાવ : એક કોલમ સે.મી. રૂ. ૧૦૦/-

‘સહકાર’ વિશેષાંક

	૩૦,૦૦૦/-
૧. ટાઈટલ પાન-૪	૨૦,૦૦૦/-
૨. ટાઈટલ પાન-૨, ૩	૧૦,૦૦૦/-
૩. આર્ટ પેપર ફોરકરલ	૫,૦૦૦/-
૪. અંદરનું આખું પાન	૩,૦૦૦/-
૫. અંદરનું અડધું પાન	૨,૦૦૦/-
૬. અંદરનું પા પાન	

જાહેરાતોમાં બેંકોના સરવૈયાં - બેલેન્સશીટ્સનો દર પાના દીઠ રૂ. ૭,૦૦૦/-

‘ગ્રામસ્વરાજ’ માસિક	એકવાર	વાર્ષિક
૧. ટાઈટલ પાન-૪	૫,૦૦૦/-	૫૦,૦૦૦/-
૨. ટાઈટલ પાન-૨, ૩	૪,૦૦૦/-	૪૦,૦૦૦/-
૩. અંદરનું આખું પાન	૩,૦૦૦/-	૩૦,૦૦૦/-
૪. અંદરનું અડધું પાન	૨,૦૦૦/-	૨૦,૦૦૦/-
૫. પા પાન	૧,૦૦૦/-	૧૦,૦૦૦/-
૬. શુભેચ્છા	૫૦૦/-	૫,૦૦૦/-

GRAMSWARAJ GUJ. MONTHLY RNI No. 1799/57 Permitted to post at Ahmedabad P.S.O. on tenth of every month under postal Regd. No. GAMC 38/2024-26 issued by S.S.P. Ahmedabad valid upto 31-12-2026, Licence to Post without prepayment No. PMG/NG/049/2024-26 Valid upto 31-12-2026 (Published on : 10-2-2024)

આવી વ્હાલી વસંત

આવી વ્હાલી વસંત મુજ આંગણે
ને મારું ઝૂંપડું થયું વૈભવ મહેલ
કળી કુંપણો ફૂટી ને ફોરમ ફરી વળી
જાણે સ્વર્ગમાં હું કરતો ટહેલ
લીલી લીલી ડાળીએ પંખી ટહુકા કરે
ને વિવિધ રંગો થયાં રેલમછેલ
વેઠી વેદના પાંદડાં એ ખરી ખરી પાનખરની
ખીલવા નવીન પર્ણો એ કરી પહેલ
તરુના સુકાયેલ થડ પર હળવે હળવે ચઢે
જાણે વિંટાય ને પ્રીતમ સજાવે વેલ
માઘ સુદ પાંચ મને ઋતુ વસંતનું આગમન
ને સૌ શારદા પૂજે શબ્દો શૂર ભેળવેલ

- તીર્થ સોની

Publisher, Printer & Editor : Dr. Rajendra C. Trivedi

Owner : Gujarat State Co-operative Union, 'SAHYOG', Relief Road, Ahmedabad-380 001.

Published From : Gujarat State Co-operative Union, 'SAHYOG', Relief Road, Ahmedabad-380 001.

Printed at : Reliable Art Preintery (Ahmedabad) Pvt. Ltd., 301, 3rd Floor, Punit Plaza,

B/h. Navgujarat College, Off. Ashram Road, Ahmedabad-380014. Gujarat